

Muhasebe Eğitiminde Etik: Ön Lisans Öğrencilerinin Etik Algılarına Yönelik Bir Araştırma*

Gönül İpek Alkan^a

Öz: Muhasebe meslek mensuplarının etik davranışı muhasebe mesleğinin toplumdaki yeri açısından önemlidir. Bu araştırmanın amacı, geleceğin muhasebe meslek mensubu adayları olan Muhasebe Ve Vergi Uygulamaları Programı öğrencilerinin etik değerlerinin bazı değişkenlere göre belirlenmesidir. Araştırmaya 724 öğrenci katılmıştır. Öğrencilere anket tekniğiyle sorular yöneltilerek meslek etiği algı düzeyleri belirlenmiştir. Araştırma verilerinin analizinde Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis testlerinden yararlanılmıştır. Elde edilen bulgular istatistiksel olarak 0.05 anlamlılık düzeyinde sınanmıştır. Araştırmanın sonucunda bazı değişkenlere göre etik algı düzeylerinde istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Araştırma bulguları, bayan öğrencilerin etik algı düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Yaş faktörü etik algı düzeyini etkilerken, öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf etik algısını etkilememektedir. Gelir düzeyi öğrencilerin etik algısında farklılığa neden olan önemli faktörlerden birisi olarak araştırma sonucuna yansımaktadır. Ailenin geliri arttıkça etik algısının azalması araştırmanın ilginç bulguları arasındadır. Araştırma bulgularına göre babanın eğitim düzeyi muhasebe programı öğrencilerinin etik algılarını etkilememektedir ancak annenin eğitim düzeyi her boyutta öğrencilerin etik algısına yansımıştır. Görev ve sorumluluklara yönelik etik algısı ile mesleki bireysel davranışlara yönelik etik algısının annenin eğitim düzeyi yükseldikçe azaldığı belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Etik, meslek etiği, muhasebe meslek etiği, muhasebe eğitimi, mesleki etik algısı.

JEL Sınıflandırması: M41, M53

Ethics on Accounting Education: A Research of Ethics Perception on Vocational High Schools Students

Abstract: Ethical behavior of the accountants is important to maintain the public confidence. The objective of this study is to determine the ethical values of accounting students according to some variables. 724 students joined the research Project. Research were asked by survey technic. The Ethical Perception levels of the students were determined by applying them the research data Mann-Whitney U and Kruskal-Wallis techniques. The level of 0,05 was determined statistically in the findings. According to the results, there is a meaningful difference at the Ethical Judgement levels of the students according to some variables. According the research results levels of ethical perceptions of female students higher than male students. Ethical perceptions are affected by the level of income. The family income level increases ethical perception is decreasing. Father's education does not affect students' perception of ethics but mother education affects student's perception of ethics. The mother education increases ethical perception is decreasing.

Keywords: Ethics, professional ethics, accounting professional ethics, accounting education, perception of ethics.

JEL Classification: M41, M53

* Bu çalışma ISAF 2014'de sunulan "Muhasebe Ve Vergi Uygulamaları Programı Öğrencilerinin Meslek Etiği Algılama Düzeylerine Yönelik Bir Araştırma" konulu bildiriden yararlanılarak hazırlanmıştır.

^a Assist.Prof.Dr., Dokuz Eylül University, İzmir Vocational School, Accounting and Taxation Program, İzmir, Türkiye, gonul.ipek@deu.edu.tr

1. Giriş

Bilgi, yeni dünya düzeninde ekonomiye ışık tutan en önemli faktörlerden biridir. Muhasebe verileri aracılığıyla ekonomik sistemde işletme ile ilgili karar alıcılara sunulan bilginin niteliği ve gerçeğe uygunluğu, bu bilginin oluşma sürecindeki meslek elemanlarının etik algıları ve davranışlarıyla yakından ilişkilidir. Muhasebe bilgi kullanıcıları açısından en önemli nokta sunulan muhasebe bilgilerinin işletmenin gerçek durumunu yansıtmasıdır.

Nonako (2000) bilginin oluşması sürecini etkileyen faktörleri; deneyim, kabiliyet, kültür, karakter, kişilik, duygular, sezgiler, algılar, güdüler, eğitim ve ortam olarak sınıflandırmaktadır. Bilgiyi bunların sonucu olarak ortaya çıkan savunulabilecek doğru inanç / yargılar olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda muhasebe bilgi sisteminde, bilgi oluşumunu etkileyen faktörlerin bu bilgileri hazırlayanların kişiliği, duyguları, eğitimleri ve etik algıları ile ilişkili olduğu söylenebilir.

İşletmelerde muhasebe fonksiyonunun temel ürünü bilgidir; ancak bilginin sisteme değer katabilmesi ve paydaşlara yararlı olabilmesi için güvenilir olması gerekir. Güvenilir bilgi ise verinin bilgiye dönüşüm sürecindeki aşamalara katkı koyanların sürece yaklaşımları ile yakından ilgilidir. Mali tabloların temel dayanağı olan muhasebe bilgi sisteminin, her aşamasında görev alan meslek mensuplarının değer yargılarının, üretilen bilgini niteliğini etkileme olasılığı göz ardı edilmemelidir.

2. Kavramsal Çerçeve

Genel anlamda etik, ahlaki açıdan doğru - yanlış ya da iyi - kötü ile ilgilidir. Bu noktadan hareketle etik kavramı genel olarak, yarar, iyi, kötü, doğru ve yanlış gibi kavramları inceleyen, bireysel ve grupsal davranış ilişkilerinde neyin iyi neyin kötü olduğunu belirleyen ahlaki ilkeler, değerler ve standartlar sistemi olarak tanımlanmaktadır (Hatcher, 2004,358).

Muhasebede “meslek ahlakı; meslek mensubu olan kişinin bağımsızlığını, kendi kendini kontrolünü ve moral dürüstlüğü” ifade etmekte olup “müşteri-lere, halka ve diğer uygulamacılara yüksek standart-lara oturtulmuş ahlaki davranışlarla hizmet edilmesi” demektir (Selimoğlu, 1997,3). Mevcut kuralların eksikliği, tutarsızlığı veya belirsizliği, muhasebecilerin doğru bir teknik çözümü olmayan kararlarda mesleki yargıda bulunmasını gerektirmektedir. Bu yüzden muhasebecilerin mesleki yargıları, sık olarak etik ikilemlerin çözümünü de içermektedir. Etik ikilemler yaşandığında önemli olan, etik değerler doğrultusunda karar verebilmek-tir (Kutlu, 2008,153).

Muhasebe mesleğinde sunulan hizmetin kalitesi, finansal verilerin doğru ve güvenilir olması, meslek mensuplarının tarafsızlık, gizlilik, dürüstlük, güvenilirlik ve sorumluluk gibi mesleki etik kurallarına uymasına bağlıdır. Bu nedenle mesleğin yürütülmesinde meslek mensuplarının mesleki etik kuralların önemini bilincinde olması gerekir (Bilen, 2008,27). Muhasebe mesleğinin gereklerini yerine getirebilmek için bu mesleği yürütecek kişilerin mesleki bilgi, beceri ve deneyiminin yanında, mesleki ahlak niteliklerine sahip olmaları da gerekmektedir. Muhasebede etik, kanunlara uygun işlemlerin yanı sıra toplumun güncel değer yargılarına da önem vererek güvenilir bilgilerin topluma sunulmasıdır (Gül ve Ergün,2004, 57 ; Sözbilir, 2000, 46).

Muhasebe mesleğine ilişkin etik kurallar, yasalar ve meslek örgütleri tarafından oluşturulmaktadır. Ulusal ve uluslar arası alanda yapılan düzenlemelerin ortak paydaları

bağımsızlık, dürüstlük, tarafsızlık, sosyal sorumluluk, standartlara uyma, bilgi güvenliği ve özenli çalışmadır. Muhasebe mesleğinin gelişimi ve toplumsal saygınlığı açısından bu kuralların mesleğin her aşamasında görev alacak olan uygulayıcılara aktarılması ve benimsetilmesi çok önemlidir. Dolaylı olarak finansal piyasaların da bu süreçten etkileneyeceği unutulmamalıdır. Bu bağlamda muhasebe alanında eğitim veren kurumlara önemli görevler düşmektedir. Meslek yüksekokullarının Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Programlarından mezun olan öğrenciler mesleğin her aşamasında çalışmaktadırlar. Mezun öğrencilerin büyük çoğunluğu lisans eğitimini tamamladıktan sonra Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavir olarak mesleki alanda etkili olmaktadır. Nitelikli ve mesleki etik değerlerin bilincinde meslek elemanlarının yetiştirilmesinde bu kurumların sorumlulukları her geçen gün artmaktadır. Bu çalışmanın amacı meslek yüksekokullarının muhasebe ve vergi uygulamaları programlarında eğitim gören ve mezun olduğunda muhasebe meslek elemanı olarak istihdam olanağı bulan ön lisans öğrencilerinin muhasebe mesleğiyle ilgili etik algılarında; yaşadıkları yer, anne babanın eğitim durumu, gelir düzeyi, cinsiyet gibi kişisel değişkenlere göre farklılaşma olup olmadığını belirleyebilmektir.

3. Literatür Araştırması

Meslek Mensuplarının Etik Algılarına Yönelik Araştırmalar	Müslümov ve Aras (2002)	Muhasebe ve Finans yöneticilerinin etik yargı faktörlerinin analizi.	
	Akdoğan ve Habip (2003)	Meslek Mensuplarının kamuoyunu aydınlatmadaki önemi. (Çorum örneği)	
	Tükenmez ve Kutay (2005)	İzmir’de faaliyette bulunan meslek mensuplarının ahlaki duyarlılık düzeyleri.	
	Aymankuy ve Sarıoğlan (2005)	Balıkesir’de faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının meslek etiğine yaklaşımları	
	Kutlu (2008)	Erzurum ve Kars illerindeki meslek mensuplarının etik ikilemleri.	
	Ertaş ve Arslan (2009)	Meslek mensuplarının etik düzenlemelere yönelik algıları.	
	Sakarya ve Kara (2010)	Meslek mensuplarının etik düzenlemelere yönelik algıları.	
Meslek Mensubu Adayı Öğrencilerin Etik Algılarına Yönelik Araştırmalar	Lisans Öğrencilerine Yönelik Araştırmalar	Mugan ve Atay (2003)	Senaryolarla kız ve erkek işletme öğrencilerinin etik duyarlılık düzeylerinin ve etik ikilemlerini ölçümü.
		Kurt (2010)	Muhasebe eğitimi alan öğrencilerin meslek etiği algıları ve demografik değişkenlerin etik davranışa etkisi.
	Ön Lisans Öğrencilerine Yönelik Araştırmalar	Kurnaz ve Gümüş (2010)	Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Muhasebe bölümü öğrencilerinin etik olmayan davranışlar konusundaki algıları.
		Kaytmaz ve diğ. (2014)	Muhasebe Eğitiminde Etik
	Ay ve Güler (2011)	Meslek yüksekokulunda muhasebe dersi alan öğrencilerin etik değerlerinin; cinsiyet, yaşanan yerleşim yeri, gelir düzeyi ve mezun olunan liseye göre ahlaki yargı puan ortalamalarıyla ölçümü.	

Son yıllarda artan muhasebe skandallarıyla birlikte muhasebe mesleğinde etikle ilgili çalışmalar da artmıştır. Konuyla ilgili olarak yapılan araştırmalar genellikle, meslek elemanlarının ve muhasebe eğitimi alan ön lisans ve lisans öğrencilerinin meslek etiği algılarına ve etik değerlerine odaklanmıştır. Türkiye’de yükseköğrenim düzeyinde muhasebe mesleği ile ilgili etik konularını içeren derslerin yeterli olmaması ve meslek etiği eğitiminin nasıl olması gerektiği yönündeki tartışmalar konuya olan ilgiyi arttırmaktadır.

4. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu araştırmanın temel amacı, geleceğin muhasebecileri adayları olan muhasebe ve vergi uygulamaları programı öğrencilerinin etik değerlerinin bazı değişkenlere göre belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan sorular dört boyutta gruplandırılmıştır. Meslek yüksekokullarının muhasebe programında eğitim gören öğrencilerin büyük çoğunluğu Ticaret Meslek Liselerinden geldikleri için staj deneyimleri vardır. Sorular hazırlanırken bu etken dikkate alınmıştır. Araştırmanın boyutları şunlardır:

- Muhasebe programı öğrencilerinin çalıştıkları kurumlarda karşılaşılabilecekleri kurum içi ilişkilere yönelik etik algıları,
- Muhasebe programı öğrencilerinin mesleki bilginin kullanımına yönelik etik algıları,
- Muhasebe programı öğrencilerinin çalıştıkları ve çalışacakları işyerlerindeki görev ve sorumluluklarına yönelik etik algıları,
- Muhasebe programı öğrencilerinin meslekleriyle ilgili bireysel davranışlarına yönelik etik algıları.

Meslek Yüksekokulu Muhasebe Programı öğrencilerinin meslek etiği algılarını ölçmeye yönelik bu araştırmada anket tekniğinden yararlanılmıştır. Anket formu konuyla ilgili çeşitli araştırmalar taranarak oluşturulmuştur (Kurnaz ve Gümüş,2010, Kurt vd,2010,Aydın,2002). Araştırmanın hedef kitlesini meslek yüksekokulu muhasebe programı öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Meslek Yüksekokulu Muhasebe Programı, Ege Üniversitesi Ege Meslek Yüksekokulu Muhasebe Programı, Ege Üniversitesi Bergama Meslek Yüksekokulu Muhasebe Programı, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Ula Meslek Yüksekokulu Muhasebe Programı, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Milas Meslek Yüksekokulu Muhasebe Programı, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Hikmet Tolunay Meslek Yüksekokulu Muhasebe Programı öğrencileri ile yapılmıştır. Etik algısının kültürel değişkenler, yaşanan yer gibi faktörlerle ilişkisi olduğuna yönelik alan yazınındaki çalışmalar göz önünde bulundurularak, farklı yerleşim yerlerinde yaşayan öğrencilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Tam sayım yoluyla yapılan araştırmada toplam 724 anket formu toplanarak değerlendirilmiştir.

SPSS16 programında değerlendirilen araştırma verilerinin analizinde tanımsal bulgular için frekans analizlerinden, hipotez testleri için Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis testlerinden yararlanılmıştır. Bu testlerde değişkenler için sıra ortalamaları (SO) karşılaştırılarak aralarında anlamlı fark olup olmadığı incelenmiştir. Araştırma ölçeğinin güvenilirliği Cronbach Alpha katsayısıyla ölçülmüştür ve bu değer 0.915 olarak bulunmuştur. Ölçeğin boyutlarının belirlenmesi için faktör analizi yapılmış ve iki soru birden çok boyutta yer aldıkları için değerlendirmeye alınmamıştır. Araştırmanın normallik testi sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Normallik Testi Sonuçları

	Kolmogorov-Smirnova		Shapiro-Wilk	
	Test Değeri	P	Test Değeri	P
Kurum içi ilişkilere yönelik etik algısı	,141	,000	,805	,000
Mesleki bilginin kullanımına yönelik etik algısı	,052	,002	,988	,000
Mesleki görev ve sorumluluklarına yönelik etik algısı,	,188	,000	,752	,000
Meslekleriyle ilgili bireysel davranışlarına yönelik etik algısı,	,184	,000	,775	,000

Araştırmanın hipotezleri:

H_1 : Cinsiyete göre muhasebe programı öğrencilerinin etik algı düzeyleri arasında önemli farklılık vardır.

H_2 : Yaşa göre muhasebe programı öğrencilerinin etik algı düzeyleri arasında önemli farklılık vardır.

H_3 : Ailenin gelir düzeyine göre muhasebe programı öğrencilerinin etik algı düzeyleri arasında önemli farklılık vardır.

H_4 : Yaşadıkları yerleşim yerine göre muhasebe programı öğrencilerinin etik algı düzeyleri arasında önemli farklılık vardır.

H_5 : Öğrenim gördükleri sınıflara göre muhasebe programı öğrencilerinin etik algı düzeyleri arasında önemli farklılık vardır.

H_6 : Annenin eğitim düzeyine göre muhasebe programı öğrencilerinin etik algı düzeyleri arasında önemli farklılık vardır.

H_7 : Babanın eğitim düzeyine göre muhasebe programı öğrencilerinin etik algı düzeyleri arasında önemli farklılık vardır.

H_8 : Annenin mesleğine göre muhasebe programı öğrencilerinin etik algı düzeyleri arasında önemli farklılık vardır.

H_9 : Babanın mesleğine göre muhasebe programı öğrencilerinin etik algı düzeyleri arasında önemli farklılık vardır.

5. Araştırmanın Bulguları

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine yönelik yapılan frekans analizleri sonucunda elde edilen bulgular Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler		F	%
Cinsiyet	<i>Bayan</i>	465	64,3
	<i>Erkek</i>	258	35,7
Yaş	<i>17-20</i>	549	75
	<i>21 ve üstü</i>	165	23
Ailenin Gelir Durumu	<i>Asgari Ücret</i>	223	30,8
	<i>1000-2000</i>	366	50,6
	<i>2001-5000</i>	102	14,1
	<i>5000 üstü</i>	11	1,5
Öğrencilerin yaşadığı yerleşim yeri	<i>Şehir Merkezi</i>	303	41,9
	<i>İlçe</i>	341	47,1
	<i>Köy-Kasaba</i>	76	10,5
Öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıf	<i>1.sınıf</i>	343	47,4
	<i>2.Sınıf</i>	355	49
Annenin Eğitim düzeyi	<i>Okur-yazar değil</i>	57	7,9
	<i>İlkokul</i>	394	54,4
	<i>Ortaokul</i>	138	19,1
	<i>Lise</i>	108	14,9
	<i>Üniversite</i>	24	3,3
Babanın Eğitim Düzeyi	<i>Okur-yazar değil</i>	6	1
	<i>İlkokul</i>	366	50,6
	<i>Ortaokul</i>	158	21,8
	<i>Lise</i>	141	19,5
	<i>Üniversite</i>	44	6,1
Annenin Mesleği	<i>Çalışmıyor</i>	579	80
	<i>Muhasebede Çalışıyor</i>	6	1
	<i>Farklı bir alanda çalışıyor</i>	134	18,5
Babanın Mesleği	<i>Çalışmıyor</i>	137	18,9
	<i>Muhasebede Çalışıyor</i>	17	2,3
	<i>Farklı bir alanda çalışıyor</i>	558	77,1

Araştırmaya katılan öğrencilerin %64'ü bayan %35'i erkektir. Bir öğrenci bu soruya yanıt vermemiştir. Ankete yanıt veren öğrencilerin %75'i 17-23 yaş aralığında %23'ü 21 yaş ve üstündedir. 10 öğrenci bu soruyu yanıtlamamıştır. Öğrencilerin %50'sinin ailelerinin gelir düzeyi 1000 TL -2000 TL aralığında %30'unun geliri asgari ücret düzeyindedir. %14'ü 2001 TL-5000 TL düzeyinde gelire sahipken sadece %1,5'inin gelir düzeyi 5.000 TL'nin üstündedir. Öğrencilerin %41'i şehir merkezlerinde, %47'si ilçelerde, %10,5'i ise kasaba ve köylerde ikamet etmektedir 4 öğrenci bu soruyu boş bırakmıştır. %47,4'ü 1.sınıf, %52,6'sı 2.sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeyi incelendiğinde anne ve babaların genellikle ilkokul mezunu olduğu (%50) annelerin %3,3 babaların %6,1 oranında üniversite mezunu olduğu görülmüştür. Anne ve babaların muhasebe ile ilgili bir alanda çalışıp çalışmadığı sorulmuştur. Annelerin %1'i babaların ise %2,3'ü muhasebe ile ilgili bir alanda çalışmaktadır.

Tablo 3. Cinsiyete Göre Muhasebe Programı Öğrencilerinin Etik Algıları

<i>Boyutlar</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>N</i>	<i>SO</i>	<i>U</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Kurum içi ilişkilere yönelik etik algısı,	Bayan	415	342,00	41083	-3,183	*,001
	Erkek	233	293,32			
Mesleki bilginin kullanımına yönelik etik algısı;	Bayan	408	322,70	48225	-,408	0,684
	Erkek	241	328,90			
Mesleki görev ve sorumluluklara yönelik etik algısı,	Bayan	419	341,41	45081,5	-2,135	*,033
	Erkek	239	308,63			
Meslekleriyle ilgili bireysel davranışlarına yönelik etik algısı,	Bayan	433	349,43	45278	-2,538	*,011
	Erkek	237	310,05			

*P<0,05

*SO:Sıra Ortalamaları

*U: Mann-Whitney U Testi Sonuçları

H₁: Cinsiyete göre muhasebe programı öğrencilerinin etik algı düzeyleri arasında önemli farklılık vardır, hipotezi test edildiğinde elde edilen bulgulara göre muhasebe programı öğrencilerinin etik algıları cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Bu durumda H₁ hipotezi kabul edilmektedir.

Boyutlar bazında incelendiğinde ise, bayan öğrencilerin etik algıları kurum içi ilişkiler, mesleki görev ve sorumluluklara yönelik etik algısı ve bireysel davranışlara yönelik etik algısında erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Mesleki bilginin kullanımına yönelik etik algısında ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık yoktur (P>0,05). Bu bulgu Kurnaz (2010) tarafından yapılan lisans öğrencilerine yönelik araştırma sonucunda elde edilen bulgularla paraleldir. İlgili araştırmada bayan öğrencilerin erkek öğrencilere göre etik algılarının daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Ay ve Güler (2011) tarafından yapılan meslek yüksekokulu muhasebe programı öğrencilerine yönelik araştırma da da benzer sonuçlar bulunmuştur. Bu bağlamda bayan öğrencilerin etik algılarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4. Yaşa Göre Muhasebe Programı Öğrencilerinin Etik Algı Düzeyleri

<i>Boyutlar</i>	<i>Yaş</i>	<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>U</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Kurum içi ilişkilere yönelik etik algısı,	17-20	330	346,55	45525	-2,983	*,003
	21 ve üstü	319	302,71			
Mesleki bilginin kullanımına yönelik etik algısı,	17-20	329	323,68	52205,5	-,251	,802
	21 ve üstü	321	327,37			
Mesleki görev ve sorumluluklara yönelik etik algısı,	17-20	342	345,37	48950,5	-2,160	*,031
	21 ve üstü	317	313,42			
Meslekleriyle ilgili bireysel davranışlarına yönelik etik algısı,	17-20	344	353,32	49943	-2,468	*,014
	21 ve üstü	326	316,70			

P<0,05

H₂: Yaşa göre muhasebe programı öğrencilerinin etik algı düzeyleri arasında önemli farklılık vardır hipotezi; kurum içi ilişkilere yönelik etik algısı, mesleki görev ve sorumluluklara yönelik etik algısı ve meslekle ilgili bireysel davranışlara yönelik etik algısı boyutlarında anlamlıdır. H₂ hipotezi üç boyut için kabul edilirken, mesleki bilginin kullanımına yönelik etik algısı boyutunda reddedilmektedir. (P>0,05). Araştırma sonuçlarına göre mesleki bilginin kullanımına yönelik etik algısı dışındaki boyutlarda yaş büyüdükçe etik algısı azalmaktadır. Bu durum öğrencilerin çalışma hayatına girmiş olmaları ile ilişkilendirilebilir. İş hayatı, öğrencilerin mesleğe bakış açılarının etik anlamda değişmesine neden olmaktadır.

Tablo 5. Ailenin Gelir Düzeyine Göre Muhasebe Programı Öğrencilerinin Etik Algıları

Boyutlar	Gelir Düzeyi	N	S.O.	Ki kare	P
Kurum içi ilişkilere yönelik etik algısı,	Asgari ücret	193	334,74	11,390	*,010
	1000TL-2000TL	333	315,05		
	2001TL-5000TL	91	293,40		
	5000 TL'den fazla	10	154,65		
Mesleki bilginin kullanımına yönelik etik algısı,	Asgari ücret	198	315,70	,759	,859
	1000TL-2000TL	333	312,64		
	2001TL-5000TL	90	329,48		
	5000 TL'den fazla	9	290,89		
Mesleki görev ve sorumluluklara yönelik etik algısı,	Asgari ücret	208	340,49	12,669	*,005
	1000TL-2000TL	329	322,78		
	2001TL-5000TL	95	282,43		
	5000 TL'den fazla	8	159,38		
Meslekleriyle ilgili bireysel davranışlarına yönelik etik algısı,	Asgari ücret	203	334,57	6,665	,083
	1000TL-2000TL	345	326,14		
	2001TL-5000TL	92	318,82		
	5000 TL'den fazla	10	180,55		

P<0,05

Tablo 6. Muhasebe Programı Öğrencilerinin Öğrencilerin Yaşadıkları Yerleşim Yeri Göre Etik Algıları

Boyutlar	Yaşanılan Yerleşim Yeri	N	S.O.	Ki kare	P
Kurum içi ilişkilere yönelik etik algısı,	Şehir Merkezi	269	341,61	11,916	*,003
	İlçe	305	322,19		
	Kasaba-Köy	71	255,99		
Mesleki bilginin kullanımına yönelik etik algısı,	Şehir Merkezi	271	325,97	,132	,936
	İlçe	314	323,78		
	Kasaba-Köy	62	316,47		
Mesleki görev ve sorumluluklara yönelik etik algısı,	Şehir Merkezi	272	327,33	,060	,970
	İlçe	313	329,54		
	Kasaba-Köy	70	323,72		
Meslekleriyle ilgili bireysel davranışlarına yönelik etik algısı,	Şehir Merkezi	274	340,82	4,744	,093
	İlçe	323	338,39		
	Kasaba-Köy	70	287,04		

P<0,05

Ailenin gelir düzeyine göre muhasebe programı öğrencilerinin etik algı düzeyleri analiz edildiğinde kurum içi ilişkilere yönelik etik algısı ile mesleki görev ve sorumluluklara yönelik etik algısı boyutlarında önemli farklılık ortaya çıkmıştır. Bu durumda iki boyut için H_3 hipotezi kabul edilmektedir. Kurum içi ilişkilere yönelik etik algısı ile mesleki görev ve sorumluluklara yönelik etik algısı boyutlarında gelir arttıkça etik davranışa yönelim azalmaktadır.

Araştırma bulgularına göre muhasebe programı öğrencilerinin yaşadıkları yerler ile etik algıları arasında anlamlı bir fark yoktur. Yaşanılan yer ile etik algı arasında sadece kurum içi ilişkiler yönelik etik algısında anlamlı fark vardır. Bu nedenle; H_4 : Yaşadıkları yerleşim yerine göre muhasebe programı öğrencilerinin etik algı düzeyleri arasında önemli farklılık vardır, hipotezi reddedilmiştir. Verilere göre muhasebe programı öğrencilerinde en düşük etik algısı kasaba ve köylerde en yüksek etik algısı şehir merkezlerindedir. Kurnaz (2010) tarafından yapılan araştırmada lisans öğrencilerinin etik algılarında yaşadıkları yerleşim yeri anlamlı bir fark yaratmamaktadır sonucu bu araştırmanın bulgularıyla benzerdir.

Tablo 7. Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Muhasebe Programı Öğrencilerinin Etik Algıları

<i>Boyutlar</i>	<i>Sınıf</i>	<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>U</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Kurum içi ilişkilere yönelik etik algısı,	<i>1.Sınıf</i>	311	309,84	47843,5	-,905	,360
	<i>2.Sınıf</i>	321	322,95			
Mesleki bilginin kullanımına yönelik etik algısı,	<i>1.Sınıf</i>	301	308,17	47307	-,646	,518
	<i>2.Sınıf</i>	324	317,49			
Mesleki görev ve sorumluluklara yönelik etik algısı,	<i>1.Sınıf</i>	314	319,67	495558	-,297	,767
	<i>2.Sınıf</i>	320	315,37			
Meslekleriyle ilgili bireysel davranışlarına yönelik etik algısı,	<i>1.Sınıf</i>	320	320,43	51178,5	-,617	,537
	<i>2.Sınıf</i>	329	329,44			

$P < 0,05$

Muhasebe Programı öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıfa göre etik algıları arasında anlamlı bir fark olmadığı için H_5 hipotezi reddedilmiştir.

Araştırmanın bu bölümünde ailenin eğitim düzeyi ile öğrencilerin etik algısı arasındaki ilişki ölçülmüştür. Annenin eğitim düzeyi ile öğrencilerin etik algısı arasındaki ilişki anlamlıdır. Bu nedenle H_6 hipotezi kabul edilmiştir. Kurum içi ilişkilere yönelik etik algısı, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe azalırken, diğer boyutlarda dalgalanma göstermektedir. Görev ve sorumluluklara ilişkin etik algısı ve bireysel davranışlara yönelik etik algısı okuryazar olmayan annelerin çocuklarında en yüksek düzeydedir. Mesleki bilginin kullanımına yönelik etik algısı üniversite mezunu annelerin çocuklarında diğerlerine göre daha yüksektir.

Babanın eğitim düzeyi ile muhasebe programı öğrencilerinin etik algısı arasında anlamlı farklılık olmadığı için H_7 hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 8. Annenin Eğitim Düzeyine Göre Muhasebe Programı Öğrencilerinin Etik Algıları

Boyutlar	Annenin Eğitim Düzeyi	S.O.	N	Ki kare	P
Kurum içi ilişkilere yönelik etik algısı,	<i>Okur yazar değil</i>	344,62	53	13,833	*,008
	<i>İlkokul</i>	339,23	358		
	<i>Ortaokul</i>	315,70	120		
	<i>Lise</i>	290,10	95		
	<i>Üniversite</i>	213,07	21		
Mesleki bilginin kullanımına yönelik etik algısı,	<i>Okur yazar değil</i>	379,16	46	10,723	*,030
	<i>İlkokul</i>	308,86	358		
	<i>Ortaokul</i>	341,48	127		
	<i>Lise</i>	315,32	95		
	<i>Üniversite</i>	394,81	21		
Mesleki görev ve sorumluluklara yönelik etik algısı,	<i>Okur yazar değil</i>	402,31	50	17,359	*,002
	<i>İlkokul</i>	335,92	365		
	<i>Ortaokul</i>	322,01	125		
	<i>Lise</i>	292,27	98		
	<i>Üniversite</i>	236,62	21		
Meslekleriyle ilgili bireysel davranışlarına yönelik etik algısı,	<i>Okur yazar değil</i>	430,08	52	19,069	*,001
	<i>İlkokul</i>	334,63	370		
	<i>Ortaokul</i>	333,25	128		
	<i>Lise</i>	286,74	97		
	<i>Üniversite</i>	223,83	21		

P<0,05

Tablo 9. Babanın Eğitim Düzeyine Göre Muhasebe Programı Öğrencilerinin Etik Algıları

Boyutlar	Babanın Eğitim Düzeyi	N	S.O.	Ki kare	P
Kurum içi ilişkilere yönelik etik algısı,	<i>Okur yazar değil</i>	5	290,70	2,509	,643
	<i>İlkokul</i>	334	322,79		
	<i>Ortaokul</i>	137	334,80		
	<i>Lise</i>	122	300,04		
	<i>Üniversite</i>	42	318,62		
Mesleki bilginin kullanımına yönelik etik algısı,	<i>Okur yazar değil</i>	4	353,00	1,649	,800
	<i>İlkokul</i>	329	331,20		
	<i>Ortaokul</i>	144	330,14		
	<i>Lise</i>	125	300,91		
	<i>Üniversite</i>	40	334,35		
Mesleki görev ve sorumluluklara yönelik etik algısı,	<i>Okur yazar değil</i>	5	428,60	4,182	,382
	<i>İlkokul</i>	332	331,20		
	<i>Ortaokul</i>	146	330,14		
	<i>Lise</i>	127	300,91		
	<i>Üniversite</i>	41	334,35		
Meslekleriyle ilgili bireysel davranışlarına yönelik etik algısı,	<i>Okur yazar değil</i>	5	370,50	5,830	,212
	<i>İlkokul</i>	343	341,39		
	<i>Ortaokul</i>	143	339,27		
	<i>Lise</i>	132	296,72		
	<i>Üniversite</i>	39	328,73		

P<0,05

Tablo 10. Annenin Mesleğine Göre Muhasebe Programı Öğrencilerinin Etik Algısı

Boyutlar	Annenin Mesleği	N	S.O.	Ki kare	P
Kurum içi ilişkilere yönelik etik algısı,	<i>Çalışmıyor</i>	520	317,40	2,486	*,288
	<i>Muhasebeci</i>	4	367,63		
	<i>Çalışıyor</i>	120	345,5		
Mesleki bilginin kullanımına yönelik etik algısı,	<i>Çalışmıyor</i>	520	326,55	2,238	*,327
	<i>Muhasebeci</i>	5	399,8		
	<i>Çalışıyor</i>	120	304,43		
Mesleki görev ve sorumluluklara yönelik etik algısı,	<i>Çalışmıyor</i>	526	326,03	1,751	*,417
	<i>Muhasebeci</i>	6	239,00		
	<i>Çalışıyor</i>	122	338,20		
Meslekleriyle ilgili bireysel davranışlarına yönelik etik algısı,	<i>Çalışmıyor</i>	539	332,63	,154	,926
	<i>Muhasebeci</i>	6	332,00		
	<i>Çalışıyor</i>	122	340,13		

P<0,05

Araştırma bulgularına göre annenin mesleği ile öğrencilerin etik algısı arasında; kurum içi ilişkilere yönelik etik algısı, mesleki bilginin kullanımına yönelik etik algısı ve mesleki görev ve sorumluluklara yönelik etik algısı boyutlarında anlamlı fark vardır. Bu nedenle H₈ hipotezi kabul edilmiştir. Annesi muhasebeci olan öğrencilerin mesleki görev ve sorumluluklara ilişkin etik algısının düşük çıkması araştırmanın ilginç bulguları arasındadır.

Tablo 11. Babanın Mesleğine Göre Muhasebe Programı Öğrencilerinin Etik Algısı

Boyutlar	Babanın Mesleği	N	S.O.	Ki kare	P
Kurum içi ilişkilere yönelik etik algısı,	<i>Çalışmıyor</i>	122	308,80	,594	,743
	<i>Muhasebeci</i>	16	305,22		
	<i>Çalışıyor</i>	499	321,93		
Mesleki bilginin kullanımına yönelik etik algısı,	<i>Çalışmıyor</i>	117	310,38	,598	,763
	<i>Muhasebeci</i>	15	340,13		
	<i>Çalışıyor</i>	507	321,63		
Mesleki görev ve sorumluluklara yönelik etik algısı,	<i>Çalışmıyor</i>	123	348,22	3,657	*,161
	<i>Muhasebeci</i>	17	270,09		
	<i>Çalışıyor</i>	508	320,5		
Meslekleriyle ilgili bireysel davranışlarına yönelik etik algısı,	<i>Çalışmıyor</i>	177	319,55	,707	,707
	<i>Muhasebeci</i>	14	353,46		
	<i>Çalışıyor</i>	519	332,56		

P<0,05

Babanın mesleği ile muhasebe programı öğrencilerinin etik algısı arasında anlamlı bir fark olmadığı için H_0 hipotezi reddedilmiştir. Görev ve sorumluluklara ilişkin etik algısının babası muhasebeci olan öğrencilerde düşük çıkması ilginçtir.

6. Sonuç

Meslek Yüksekokullarının Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Programları muhasebe mesleğinin her alanında çalışabilecek nitelikte elemanlar yetiştirmektedir. Mezun öğrenciler şirketlerde ve Serbest Muhasebecilik ve Mali Müşavirlik bürolarında her kademede görev yapmaktadırlar. Bu bağlamda bu öğrencilere muhasebe mesleğine yönelik etik davranışların ve bakış açısının kazandırılması önemlidir. Meslek yüksekokullarının ders programları birçok açıdan yenilenmekte ancak meslek etiğine yönelik dersler programlarda bulunmamaktadır. Mesleki nitelik önemli olmakla birlikte muhasebe mesleğinin doğası etik kazanımlar gerektirmektedir. Mesleki eğitim sürecinde bu kurumlarda bütün derslerde iyi, kötü, toplumsal sorumluluk, bağımsızlık, dürüstlük, gizlilik gibi temel meslek etiği kavramları, ahlaki ilkeler, değerler ve standartlara ilişkin vurgular yapılarak öğrencilerde etik farkındalık oluşturulmalıdır.

Bu çalışmada Meslek Yüksekokullarının Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Programlarında öğrenim gören geleceğin muhasebe meslek mensubu adaylarına, etik değerler ve demografik değişkenlerle ilgili sorular yöneltilerek etik algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma bulgularına göre bayan öğrencilerin etik algı düzeyleri erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Yaş faktörü etik algı düzeyini etkilememekte ancak ilginçtir ki yaş ilerledikçe etik değerlere yönelik algı azalmaktadır. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf etik algısını etkilememektedir. Gelir düzeyi öğrencilerin etik algısında farklılığa neden olan önemli faktörlerden birisi olarak araştırma sonucuna yansımaktadır. Ailenin geliri arttıkça etik algısının azalması araştırmanın ilginç bulguları arasındadır. Anne ve babanın eğitim düzeyi şüphesiz öğrencilerin yetiştirme şeklini etkilemektedir. Etik değerlerin çocuklara aktarılmasında ailenin rolü büyüktür. Araştırma bulgularına göre babanın eğitimi muhasebe programı öğrencilerinin etik algılarını etkilememektedir ancak annenin eğitimi her boyutta öğrencilerin etik algısına yansımıştır. Görev ve sorumluluklara yönelik etik algısı ile mesleki bireysel davranışlara yönelik etik algısının annenin eğitim düzeyi yükseldikçe azaldığı belirlenmiştir.

Araştırma bulgularına göre muhasebe ve vergi uygulamaları öğrencilerinin etik algısı, demografik faktörlerden etkilenmektedir. Cinsiyet, yaş, ailenin gelir düzeyi ve ailenin eğitim durumu gibi faktörler etik algısını etkileyen değişkenler olarak araştırma sonucuna yansımıştır. Bu bağlamda yerleşik etik değerlerin yeniden sorgulanması ve değiştirilmesine ya da mesleki etik değerlerin kazandırılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verilmelidir. Senaryo uygulamaları, oyun temelli eğitimler, meslek odaları ile işbirliği gibi çalışmalarla muhasebe mesleğinde etik olgusu mesleğin her kademesinde yer alacak çalışanlara aktarılmalıdır. Muhasebe mesleğinin kalitesinin artması ve nitelikli meslek mensuplarının yetiştirilmesi için, muhasebe mesleğini icra etmek amacıyla meslek yüksekokulları muhasebe ve vergi uygulamaları programlarını seçen öğrencilere, mesleki etik duyarlılığın ve değerlerin kazandırılmasında bu kurumlarda görev yapan öğretim elemanlarına önemli görevler düşmektedir.

Kaynaklar

- Ay Mustafa, Güler, Ender.(2011),3. Ulusal Kurumsal Yönetim, Yolsuzluk, Etik ve Sosyal Sorumluluk Konferansı.
- Aymankuy,Yusuf, Sariođlan, Mehmet.(2005), “Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiğine Yaklaşımları ve Balıkesir İl Merkezinde Bir Uygulama”,Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,S.14,s:24-45.
- Bilen, Adulkadir.(2008), “Dođu Anadolu Bölgesindeki Muhasebe Meslek Mensuplarının Profilleri, Etik Kurallarına Bakışları ve Meslek Sorunları Üzerine Bir Araştırma”, İSMMMO Mali Çözüm Dergisi, S.85, s:27-42.
- Ertaş, Fatih, Arslan Mihriban. Coşkun. (2009). “Bağımlı ve Bağımsız Muhasebecilerin Meslek Etiği Algılama Düzeylerine İlişkin Bir Araştırma”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Yıl:8, Sayı:27, s:357-371.
- Hatcher, Tim. (2004). Environmental Ethics As An Alternative For Evaluation Theory In For Profit Business Contxt. Evaluation And Program Planning, s.358.
- Kurnaz,Niyazi, Gümüş, Yusuf.(2010), “Muhasebe Bölümü Öğrencilerinin Muhasebe Mesleği İle İlgili Etik Dışı Davranışlara İlişkin Algı Analizi:Dumlupınar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Örneği”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 45,s:157-174. Nisan.
- Kurt,Ganite, Okan, Pınar, ve Başer, Furkan. (2010). Muhasebe Meslek Mensubu Olabilecek Öğrencilerin Meslek Etiği Konusundaki Algılama ve Eğilimlerinin Belirlenmesi”, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, Cilt:3,S:1,s: 1–20.
- Kutlu, Hüseyin,Avni, (2008), “Muhasebe Meslek Mensupları ve Çalışanlarının Etik İkilimleri:Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 63, S:2, s. 143-170.
- Mugan, Can, Şimga. ve Atay, Dilek, Önkal, (2003) “Contextual Effects on Ethical Sensivity and Penalty Judgments” Teaching Business Ethics, 7 (4),s:341–363.
- Müslümov, Alövsat ve Aras, Güler. (2002). “Türkiye’de Muhasebe ve Finansal Yönetim Uygulamalarında Etik Davranışları Etkileyen Faktörlerin Analizi”, XXI Muhasebe Eğitim Sempozyumu.
- Nonaka,Ikujiro,Royama,Toyama ve Noboru Konno, (2000). “Ba and leadership: A Unified Model of Dynamic Knowledge Creation, Long Range Planning”, (33).
- Sakarya, Şakir., Kara, Suat.(2010). “Türkiye’de Muhasebe Meslek Etiğine Yönelik Düzenlemeler ve Meslek Mensupları Tarafından Algılanması Üzerine Bir Alan Araştırması”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt:12, S:18, s:57-72.
- Selimoğlu, Seval. Kardeş. (1997) . “Muhasebede Meslek Ahlakı Yaklaşımı”, III. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu.
- Sözbilir, Naciye. (2000). Türkiye’de Muhasebe Uygulamalarında Etiksel Boyutlar, Afyonkocatepe Üniversitesi, Yayın No:20, s:46, Afyon.
- Tükenmez, Mine ve Kutay, Nilgün, (2005) “Muhasebe Meslek Mensubunun Karar Alma Sürecinde Meslek Ahlakının Yeri: Çok Boyutlu Analiz-İzmir Örneği” Muhasebe ve Finansman Dergisi, 25, s: 155-164.

This Page Intentionally Left Blank